

Baba, Oğul, Testosteron - I: Hormonlar Yüzünden mi?

Gündemi meşgul eden şiddet sarmalı içerisinde toplulukların gürültüsü, konunun köklerine dair hususları atlamamıza sebep oluyor. Dijital Modernizm, Hipermodernizm derken toplumun hız ve dinamizmi eşliğinde literatürümüze yeni giren kavramlardan biri “incel” ile de böyle bir cinnet halinin ortasında daha fazla muhatap olmak zorunda kalıyoruz. Nedir bu incel? Yazıldığı gibi okunmayan, “involuntary celibate” yani istemsiz bekâr erkekleri tanımlamak için kullanılan bir kısaltma.

Halbuki başıbozuk bekâr adamlar, toplumların ilk defa karşılaştığı bir sorun değil. Osmanlı İmparatorluğu’nda da hoş görülmeyen bu genç bekâr erkeklerden mücerred adı altında ayrı bir vergi alınmış, özellikle on altı ve on yedinci yüzyıllarda kentlerde yaşayan bekâr erkeklerin sayısındaki artış, otoriteler tarafından düzenli olarak sorun olarak görülmüştür. Bekâr erkekler, genellikle belirli iş gruplarına mensupturlar (hamallar, ameleler vb.) ve kendilerine ait aileleri olmadığından bekâr odalarında bir arada yaşamışlardır. Bu durum, zaman zaman sosyal karışıklıklara ve suç oranlarında artışa yol açmış.¹

Özellikle Patrona Halil İsyanı (1730), bekâr erkeklerin İstanbul’daki toplumsal düzen üzerindeki etkilerini net bir şekilde ortaya koyan olaylardan biridir. Bu isyanda, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalan bekâr erkeklerin yoğun katılımı konuyla ilgili tarihî vesikalarda da yer bulmuş.² Mamafih, şiddet sarmalı, erkek şiddeti gibi kavramların özüne inilmeden yapılan yorumların eksik olduğu da ortada.

İnceller Erkek Değil mi?

Erkek katliamıyla ilgili tartışmanın parodi kısmı, sanki evli, çoluk çocuk sahibi erkekler saldırganlığa ve şiddete meyyal değilmiş gibi tüm sorumluluğun yeniden adlandırılmış incel diye bir gruba yıkılmaya çalışılmasında yatıyor. Sosyal medya uygulamalarında, incel denen grubu hedef alarak cinsiyetçi hakaretler eden bekâr olsa bile başıbozuk olmayan veya evli erkeklerin “*Ah bir elime geçse, şunu bunu yaparım bilmem kimin çocuklarına*” diye söylendiği kakafonik bir saçmalığı izlemeye odaklandığımız için erkek varoluşunun en büyük problemlerinden biri sayılan saldırganlığı gözden geçiriyoruz.

Öncelikle meselenin incel terörü veya şiddeti değil, tüm erkeklerin şiddeti, saldırganlığı olduğunu kabullenebilmeyi öğrenmeliyiz. Dahası bu durumun sağlıklı bir şekilde seyreltilmesi gereken bir varoluş problemi olduğunu anlamak yerine, tamamen ortadan kaldırılması gereken bir arızaymış gibi algılamaya son vermeliyiz. Henüz metamodernizmi bile idrak edip algılayamayan, kaldıramayan bir toplumun dijital modernizm ve hipermodernizmle birlikte süratli ve dinamik bir tepki vererek çözüm bulmaya çalışması kökü binyıllara sirayet eden bir saldırganlık problemini çözmeye yetmez.

Sadece Türkiye için değil, küresel anlamda da medya araçlarının yaygınlaşmasıyla daha görünür, algılanabilir hale gelmesinden mütevellit, artışa geçtiği düşünülen meselenin erkekler arasında tartışılması, bunun için de erkek saldırganlığı etrafında oluşturulmuş bazı şehir efsaneleriyle mitlerin yıkılması gerekir.

¹ Doç. Dr. Zübeyde Güneş Yağcı – Osmanlı Toplumunda Mahallenin Dışındakiler: Bekarlar ve Bekar Odaları, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Cilt 10, Sayı 19, Sf. 67-69-70

² Abdülkasım Gül – Patrona İsyanı ve Yeniçeriler: Dört Gözle Beklenen İhtilalin Osmanlı Tahtının Kâbusuna Dönüşmesi, Divan Disiplinler Arası Çalışma Dergisi, Cilt 27, Sayı 52, Sf. 78-79

İddia: Erkekler Testosteron Hormonu Yüzünden Saldırgandır

Erkek saldırganlığının sebebi nedir? Öncelikle sanıldığı veya sık sık altı çizildiği gibi bu saldırganlığın “erkeklik hormonu” olarak da adlandırılan testosteronla doğrudan bir ilgisi yok. Elbette bunu kendi hukuki tecrübeme istinaden değil, bu konuda yapılmış bilimsel çalışmaların sunduğu verilere göre söylüyorum. Testosteron ve erkek saldırganlığı arasındaki ilişki zayıf ve tutarsız değerlendirildiği gibi, gönüllülere verilen testosteron hormonlarının tipik saldırganlığı arttırmadığı İngiliz endokrinolog John Archer’ın araştırma ve çalışmaları neticesinde ulaştığı sonuçlardan sadece birisi.³

Üstelik, kastrasyon yani hadım etme vakalarından sonra da saldırganlığı korumaya yetecek miktarda adrenal androjeni salgılandığı tespit edildiği gibi testosteron ve androjenler tamamen yok edildiğinde dahi bir miktar saldırganlık kaldığı da görülmüş. Özetle “*Erkek saldırganlığının birazı, tamamen testosterondan bağımsız.*”⁴

Yapılan deneylerde saldırganlık ve testosteron arasındaki ilişkiyi tam tersi yönde kuran sonuçlara ulaşıyor. Saldırganlığın testosteron salgısını tetiklediğini görmüşler ki bu da daha saldırgan kişilerde daha fazla testosteron bulunmasının izahı olarak görülüyor. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar, testosteronun güven ve iyimserliği arttırdığı ancak deneklerde aşırı salgı halinde aşırı güvenli ve iyimser bir ruh haline bürünmekle kalmayıp insanları benmerkezci, narsist ve kibirli yaptığını tespit ediyor. Tuhaf şekilde testosteron anksiyeteyi de arttırabiliyor. Ya da serotonin, dopamin gibi mutluluğu da arttırabiliyor.⁵ Sapolsky’nin bütün çalışmaların hülasasında ulaştığı sonuç, “testosteronun etkilerinin tamamen bağlama göre değiştiği” yönünde.

Bu kutsal hormon yeni bir saldırganlık yaratmıyor. Aksine mevcut olan saldırganlığı azdırdığı doğru. Lakin erkek şiddeti sorununun çözümüne dair erkek kayıtsızlığının en önemli sebeplerinden birisi testosteron yüksekliği olabilir. Çünkü çalışmalar, testosteronun insanları fikirlerinin doğru olduğunu düşünmeye ve partnerden gelen bilgileri göz ardı etmeye daha fazla yönlendiriyor.⁶ Hiç değilse bu “ben bilirimcilik” durumunun erkeklerde biyolojik bir dayanağı olduğunu kabul edebiliriz. Yine de dikkatinize sunacağım aşağıdaki atıfta, farklı onlarca çalışmanın neticesinde aslında sorunun en önemli kaynaklarından birini görebileceğimizi düşünüyorum:

“Doğru sosyal koşulları oluşturup bir görev esnasında testosteron verdiğinizde insanlar en gelişmiş nezaket örneklerini sergilemek için kıyasıya yarışabiliyorlar. Erkek şiddetinin her yerde kol gezdiği dünyamızda, problem testosteronun saldırganlık seviyelerini arttırabiliyor olması değil. Problem, saldırganlığı ödüllendirme sıklığımız.”

Erkek Saldırganlığının Ödüllendirilmesi ve Testosterona Farklı Bir Bakış

³ Robert M. Sapolsky – Davranış, En İyi ve En Kötü Hâliyle İnsan Biyolojisi, Pegasus Yayınları, İstanbul, Sf. 99 (*John Archer – Testosterone and Human Aggression: An Evaluation of the Challenge Hypothesis, Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 30 (2006) s.319,320)

⁴ Robert M. Sapolsky – a.g.e. Sf. 98 Sapolsky burada ayrıca bir dipnot düşüyor: “Çin İmparatorluğu ordusunun ana birliği olan ve vahşi askerler olarak tanınan hadımların tarihini bilenler için bu durum sürpriz değil.”

⁵ Robert M. Sapolsky – a.g.e. Sf. 100-102-133-134

⁶ Robert M. Sapolsky – a.g.e. Sf. 101 (*N Wright vd. – Testosterone Disrupts Human Collaboration by Increasing Egeocentric Choices, Proceedings of the Royal Society B. (2012) sf. 2275*)

Testosteronun doğrudan saldırganlıkla ilişkilendirilmesi her ne kadar yaygın bir inanış olsa da işin aslı bu kadar basit değil. Bu biyolojik mekanizmanın, sosyal koşullar ve çevresel faktörlerle nasıl şekillendiği, saldırganlığın sadece bir hormonla açıklanamayacağını gösteriyor. Harvard'dan Carole Hooven, testosteronun tarih boyunca erkeklerin kaynak elde etme ve üreme mücadelesinde önemli bir rol oynadığını vurgularken kültürel normların ve sosyal yapıların bu biyolojik eğilimleri nasıl etkilediğine dikkat çekiyor.⁷

Örneğin, belirli toplumlarda erkekler arasında yaygın olan “güçlü olma” ve “kendini kanıtlama” beklentisi, biyolojik olarak var olan eğilimleri daha da keskinleştirebilir ve bu durum, cinayet oranlarının ülkeler arasında neden bu kadar büyük farklar gösterdiğine ışık tutabilir. Hooven'ın da belirttiği gibi, biyoloji ve kültür birbirinden bağımsız düşünülemez; her ikisi de saldırganlığın şekillenmesinde iç içe geçmiş bir şekilde rol oynar.

Bu bağlamda, saldırganlık sadece hormonlarla ilgili bir mesele değil, aynı zamanda sosyal normların ve toplumsal beklentilerin bir yansımasıdır. Ödüllendirilen, cesaretlendirilen veya hoş görülen saldırgan davranışlar, özellikle erkekler arasında bu tür davranışların sürdürülmesine neden olmaktadır. Sorun, testosteronun saldırganlığı arttırabilme potansiyelinde değil, toplumun bu saldırgan davranışları nasıl algıladığı ve karşılık verdiğindedir.

Sosyal medyada veya gündelik hayatınızda çevrenizi izleyin; şikâyet edilen erkek saldırganlığının belirli koşullar altında alkışlandığı hatta erkekten bizzat talep edildiğini göreceksiniz. Sokakta bir erkeğin saldırısına uğrayan bir kadın videosunun altında en sık göreceğiniz yorum, cinsiyet farklılığı göstermeksizin “orada öylece durup izleyenler de kendine erkek mi diyor” ve benzeri ifadeler taşır. “Ben olsaydım, şöyle yapardım, ederdim” derken cinsiyetçi küfürlerin âlâsını sıralayanlar ekseriyetle erkekler elbette.

Eğer toplumsal düzende saldırganlık bir güç göstergesi olarak görülüyor ve ödüllendiriliyorsa, erkekler arasındaki şiddet eğilimlerinin artmasına şaşırılmamalıdır. Türk toplumu açısından bakıldığında, başlı başına namus cinayetlerinin faili erkeklerin (nedense kadınların işlediği namus cinayetlerinde böyle bir algı oluşmaz) toplum nezdinde ve hatta hapisanede gördüğü saygı, ortalama algıya sahip bireylerin böylesi bir saldırganlığın ödüllendirildiğini anlaması için yeterlidir.

Frontal Korteks, Amigdala ve Testosteron İlişkisi

Testosteron ve erkek saldırganlığı konularından bağımsız, beynimizin frontal korteks bölümünün sosyallikle ilişkisi önemli bir başlıktır. Sosyallik mi frontal korteksi etkiliyor, yoksa frontal korteksin yapısı mı sosyalleşme eğilimi yaratıyor, bu henüz bilinmiyor. Ancak aralarında bir bağlantı olduğu ve özellikle şiddet suçlarından mahkûm olmuş kişilerin büyük bir yüzdesinde frontal korteksin zarar görmüş olduğunun tespit edilmesi⁸ karşısında bu saldırganlığı tetikleyebilecek sosyal ve kültürel öğelerin de ele alınması elzem hale geliyor.

Frontal korteksin bu konuda asıl sorumlu olan amigdalayı baskı altına aldığı uzmanların üzerinde uzlaştığı bir gerçek. Saldırganlığın, korkuların, endişenin sadece erkekler değil, tüm primatların erkek ve dişileri için merkezi amigdamız. Ayrıca testosteron seviyesinin bu konudaki etkisini de konuya dahil etmek gerekli. Örneğin, Pranjali H. Mehta ve Jennifer Beer'in

⁷ <https://news.harvard.edu/gazette/story/2021/09/harvard-biologist-discusses-testosterones-role-in-society/>

⁸ Robert M. Sapolsky - a.g.e. 49-52 (A. Glenn vd. - *Antisocial Personality Disorder: A Current Review*, *Current Psychiatry Reports* 15 (2013) Sf. 427) (L. Mansnerus - *Damaged Brains and the Death Penalty*, *New York Times*, 21.07.2001 s. B9)

çalışması, testosteronun saldırgan davranışlar üzerindeki etkisinin, beynin orbitofrontal korteks (OFC) bölgesinin aktivitesini baskılayarak dürtü kontrolünü zayıflattığını öne sürüyor. Bu, saldırganlığın doğrudan bir hormon artışıyla değil, kontrol mekanizmalarının zayıflamasıyla ilişkili olduğunu gösteriyor.⁹ Yani testosteron seviyesi yüksek bireyler, kendilerini frenlemek yerine, sosyal provokasyonlara daha hızlı tepki verebiliyorlar.

Saldırganlığı testosteron veya Y kromozomuyla eşleştirmeye çalışmak da pek gerçekçi olmayabiliyor. Zira yapılan bir diğer çalışmada şiddet içerikli televizyon programları izletilen çocuklarda, sonradan saldırganlık ihtimalinin toplamda daha düşük saldırganlık seviyeleri olmasına karşın kız çocuklarında daha fazla olduğu görülebiliyor.¹⁰ Erkekler de herkes gibi, daha çok toplumsal ve kültürel öğrenmeyle saldırganlığa ilişkin davranış bozukluklarını geliştiriyorlar.

O Halde...

Saldırganlığın sosyo-kültürel yönünü ele almak, biyolojik bir sürecin çok daha ötesine geçmeyi gerektiriyor. Testosteronun etkilerini doğru sosyal koşullar altında düşündüğümüzde, bu hormonun sadece saldırganlığı arttırmakla kalmayıp iş birliği ve dayanışma gibi pozitif davranışları da teşvik edebileceğini görüyoruz. Bu da saldırganlığın nasıl yönlendirildiğinin veya hangi toplumsal normlarla çevrili olduğunun büyük bir fark yarattığını gösteriyor.

Sonuç olarak, erkek şiddetini “*Ne yapalım, hormonlarımız öyle*” diyerek meşru kılabiliriz mümkün değil. Aksine aynı hormonun, teşkilatlanma, dayanışma gibi konularda erkeğin rolünü ayrıca değerlendirebilecek kadar etki yarattığı ortada. Ataerkinin, anaerkinin yönetime galip gelmesinin yahut takım sporlarında erkeklerin sadece kas üstünlükleri sebebiyle değil, organize olma becerileri olmasının altında da bu iş birliği ve dayanışma duygusunun yüksekliğinin etkili olup olmadığı incelenebilir. Erkek saldırganlığı neden tamamen ortadan kaldırılamaz? Nasıl kontrol altında tutulabilir? Hepsisi bu yazının devamında irdelenmesi gereken ayrı başlıklar.

Şimdiden varılabilecek en önemli sonuç, bu şiddetle ilgili sorunu anlamak ve çözmek için asıl adımı atması gerekenin yine biz erkekler olduğu. Hem küresel hem de bireysel boyutta istatistikler gösteriyor ki bu şiddetten doğrudan ve dolaylı olarak erkekler de zarar görüyor. Zararın şiddeti, kadınlar, çocuklar ve geleceğin potansiyel failleri olarak erkeklerde oluşturduğu travmalar sadece bir hormon efsanesiyle geçiştirilemeyecek kadar kapsamlı.

Biyolojik ve toplumsal unsurların erkek şiddetindeki rolü üzerinde bir tartışma başlatmak için bunlardan bahsediyorum. Lakin konu tek bir yazıyla çözümlenemez veya anlaşılabilir derinlikte. Cevaplanması gereken sorular var. Örneğin, bu karmaşık yapının içinde baba figürünün eksikliğinin nasıl bir etkisi olabilir? İşbu yazı dizisinin devamında baba figürü, güç takıntısı, ikili ilişkilerde erkek tarafından öğrenilen kadın rolü, yasal eksikliklerin şiddet üzerindeki etkisi gibi birçok faktörü ele alarak öncelikle kendimin ve sonra hemcinslerimin “anladığından” emin olmak istiyorum.

⁹ Pranjal H. Mehta & Jennifer Beer - Neural Mechanisms of the Testosterone-Aggression Relation: The Role of Orbitofrontal Cortex (<https://direct.mit.edu/jocn/article-abstract/22/10/2357/4951/Neural-Mechanisms-of-the-Testosterone-Aggression?redirectedFrom=fulltext>)

¹⁰ Robert M. Sapolsky - a.g.e. 196 - (L. Huesmann, L. Taylor - *The Role of Media Violence in Violent Behavior*, *Annual Review of Public Health* 27 (2006) Sf. 393)

Çünkü kadınlar ve çocukların zarar görmesinin belki de önemli sebebi, zarar gören erkeklerin bilinçli ya da bilinçsiz bir sessizlik komplosuna dahil olup anlamazdan gelmesi, kabullenmesi ve suskunluğu.

Tamer Saęcan, "Baba, Oğul, Testosteron - I: Hormonlar Yüzünden mi?"

<https://www.fikirtepedi.com/gundem/baba-ogul-testosteron-i-hormonlar-yuzunden-mi/>

(Yayın Tarihi: 13 Ekim 2024).